

Žvilgsniai į lietuvių folklorinę baladę XX a. antroje pusėje

MODESTA LIUGAITĖ-ČERNIAUSKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

modesta.liugaitė@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8283-0195>

SANTRAUKA. Istoriografinė apžvalga skirta parodyti, kiek dėmesio lietuvių folklorinės baladės sulaukė XX a. antroje pusėje. Istoriografinė pasirinktos temos medžiaga straipsnyje susisteminama, pasitelkiami ir kontekstiniai duomenys. Per karą emigravęs Jonas Balys Amerikoje tęsė savo tarpukariu pradėtus baladžių tyrimus, 1954 m. išleido *Lietuvių pasakojamųjų dainų katalogą*; sekė, kas vyksta Lietuvoje, rašė folkloristų darbų apžvalgas. Vokietijoje 1951 m. Erichas Seemannas paskelbė vokiečių ir lietuvių dainų ryšių tyrinėjimą, jame aptarė ir baladžių migravimo temą. Šiapus geležinės uždangos Pranė Jokimaitienė savo ruožtu reflektavo J. Balio, taip pat kitų kolegų darbus. Sovietmečiu išleistose monografijsose balades šiek tiek aptarė Danutė Krištopaitė (1965), Jadvyga Čiurlionytė (1966), Donatas Sauka (1970). 1966 m. pasirodė Vladimiro Toporovo straipsnis, skirtas lietuvių baladžių struktūrai nagrinėti. 1968 m. išleista išsami P. Jokimaitienės studija įtvirtino mūsų folkloristikoje iki šiol kanoninę baladžių tyrinėjimų paradigmą. Šia apžvalga siekiama atskleisti, kaip būtent šiuo laikotarpiu lietuvių folkloristikoje įsitvirtino baladžių paradigma. Į lietuvių balades mestų „žvilgsnių“ mozaika minėtos paradigmos įsigalėjimą parodo kaip tapsmą, sujungusį kelių tyrinėtojų pastangas. Iš to meto mus pasiekia žvalgos ar atskiri darbai, išliekantys aktualūs ir šiandienos baladžių tyrinėtojams.

RAKTAŽODŽIAI: baladės, Jonas Balys, Pranė Jokimaitienė, folkloristika, XX a. antra pusė.

Approaches to the Lithuanian Folk Ballad in the Second Half of the 20th Century

ABSTRACT. This historiographic survey strives to demonstrate the considerable attention that the Lithuanian folk-ballads received in the second half of the 20th century. The historiographic material is presented systematically, while employing contextual data as well. Thus, Jonas Balys continued in emigration his interwar research of the ballads; in 1954 he published the catalogue of the “Lithuanian Narrative Folksongs”, and continued to keenly follow latest developments in Lithuania and review folklore studies. In Germany, Erich Seemann published in 1951 his research on the connections between the German and the Lithuanian folksongs, where he also discussed migration of ballads. On this side of the Iron Curtain, Pranė Jokimaitienė reflected on the works by Balys and other colleagues. In the monographs published during the Soviet-period, ballads were to some extent touched upon by Danutė Krištopaitė (1965), Jadvyga Čiurlionytė (1966), and Donatas Sauka (1970). In

1966, Vladimir Toporov published an article on the structure of the Lithuanian ballads. In 1968, a comprehensive study by Jokimaitienė was published, establishing in our folkloristics the canonic paradigm of ballad research, which has remained valid till the present day. The author of this article seeks to reveal the various ways of the paradigm of ballad research becoming entrenched in Lithuanian folkloristics during that time. The mosaic of approaches to Lithuanian ballads shows the prevalence of the above-mentioned paradigm as a process which several folklore researchers were engaged with. Insights and studies from that period have remained relevant to the contemporary ballad researchers.

KEYWORDS: ballads, Jonas Balys, Pranė Jokimaitienė, folkloristics, second half of the 20th century.

TEMOS METMENYS

Šios istoriografinės apžvalgos tikslas – vienu straipsniu pristatyti XX a. antros pusės folklorinių baladžių tyrinėjimus ar jų fragmentiškus paminėjimus ir iš šios panoraminės perspektyvos parodyti, kad tam tikra dalimi iš visų jų buvo klojami lietuvių folkloristikoje įsitvirtinančios baladžių paradigmos pamatai. Siekdami šio tikslo, tyrinėjimų, vykusių Lietuvoje, šiapus geležinės uždangos, neatribosime nuo tų, kurie dienos šviesą išvydo išėivijoje. Iš tiesų negalima apeiti nei vienu, nei kitu, skirtu tam pačiam objektui, – juoba kad jie tarpusavyje „kalbėjosi“, vyko savotiškas polilogas. Per karą emigravęs Jonas Balys JAV tęsė savo tarpukariu pradėtus baladžių tyrimus, 1954 m. anglų kalba išleido sąvadą *Lithuanian Narrative Folk-songs: A Description of Types and a Bibliography* (liet. *Lietuvių pasakojamųjų dainų katalogas*; toliau – *Katalogas*), sekė, kas vyksta Lietuvoje, rašė folkloristų darbų apžvalgas, recenzijas. Užsienio mokslininkų jis laikomas autoritetu, o *Katalogas* laikomas pirmuoju nacionaliniu folklorinių baladžių katalogu pasaulyje. Vokietijoje 1951 m. Erichas Seemannas paskelbė vokiečių ir lietuvių dainų ryšių tyrinėjimą, jame aptarė ir baladžių migravimo temą. „Šiapus“ Pranė Jokimaitienė savo ruožtu reflektavo J. Balio, kitų kolegų darbus. Sovietmečiu išleistose monografijose balades šiek tiek aptarė Danutė Krištopaitė (1965), Jadvyga Čiurlionytė (Чюрлионите 1966; Čiurlionytė 1969), Donatas Sauka (1970). 1966 m. pasirodė Vladimiro Toporovo straipsnis, skirtas lietuvių baladžių struktūrai nagrinėti. 1968 m. išleista išsami P. Jokimaitienės studija *Lietuvių liaudies baladės* įtvirtino mūsų folkloristikoje iki šiol kanoninę baladžių tyrinėjimų paradigmą. Ši studija analizuojama kaip atskiras itin reikšmingas įvykis¹. Įsižiūrint į P. Jokimaitienės, kaip baladžių tyrinėtojos, atvejį straipsnyje gręžiamasi ir į dramatišką jos kaip poetės, tarpukario Lietuvos kultūros žmogaus likimą. Rūpėjo pasekti, kaip P. Jokimaitienė tapo liaudies dainų tyrėja ir kokių asmenybės bruožų bei asmeninės patirties refleksijų galima išvelgti jos tekstuose apie balades.

.....

1 Tokio pasirinkimo motyvas – perna minėtos P. Jokimaitienės 100-osios gimimo metinės.

Tad čia daugiau ar mažiau bus įsiklausoma į septynių lietuvių bei užsienio tyrėjų ištarmes apie lietuvių balades. Vis dėlto nekils abejonų, kad ryškiausi, tyčia ir ilgam atsidėję šiam darbui, buvo tik du – J. Balys ir P. Jokimaitienė. Tačiau svarbių įžvalgų paliko ir tautosakininkai, į balades žvelgę tiktai fragmentiškai. Taip yra todėl, kad baladžių paradigmos įsitvirtinimas lietuvių folkloristikoje vyko laipsniškai. Kaip 1968 m. rašė Leonardas Sauka, „[a]nalizuojant bet kurią tautosakos žanrą, nuėjusi ilgą vystymosi kelią, susiduriama su daugybe sudėtingų problemų, kurias išspręsti pradiniam nagrinėjimo etape dažnai įmanoma tik dalimis, atskirai“ (Sauka L. 1968: 270). Sieksime aptarti ne tik baladžių tyrinėjimus, bet bent kai kurių iš tų tyrinėjimų kontekstą.

Kai prieš trisdešimtį metų, 1992-aisiais, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute buvo minimos 70-osios P. Aukštikalnytės–Jokimaitienės gimimo metinės, Ambraziejus Jonynas pareiškė: „Ji yra susisteminiusi štai šitose [Lietuvių liaudies dainų katalogo] dėžutėse apie 90 000 lietuvių liaudies dainų“ ([Skeivys] 1997: 349). Turėtos omenyje visos tautosakininkės susistemintos kortelės: vaikų, karinės-istorinės, literatūrinės ir kt. dainos bei baladės. Pradėję nuo skaičių, pasakytume, kad štai J. Balys, rengdamas *Lithuanian Narrative Folksongs*, peržiūrėjo apie 12 000 spausdintų bei rankraštinų variantų. Jis išskyrė 340 Lietuvoje žinomų pasakojamųjų dainų tipų ir potipių. Šio *Katalogo* „Ižangoje“, išvardijęs kūrinių temas, procentais apskaičiavęs kiekvienos iš jų svorį visame pasakojamųjų dainų masyve, J. Balys ir pats svarstė, kad toks suskirstymas gali būti sąlygiškas: „Nežinau, kokia būtų mano statistika, jei man būtų buvusi pasiekiamas Lietuvių tautosakos archyvo medžiaga, ten esantys – kiek teko girdėti – 250 000 dainų variantų“ (Balys 1954: 16).

Tad kuo rėmėsi J. Balys ir kuo – P. Jokimaitienė? Pastaroji tautosakininkė, nuo 1957 m. dirbusi Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Tautosakos skyriuje, daug prisidėjo sudarant Lietuvių liaudies dainų katalogą, ypač jo Baladžių skyrių. Tyrinėdama galėjo remtis kur kas gausesne rankraštine medžiaga, nei buvo prieinama Amerikoje besidarbuojančiam J. Baliui. Todėl jis, rengdamas *Katalogą*, kuo nuodugniausiai studijavo spausdintus dainų šaltinius. P. Jokimaitienė rėmėsi ne tik jais, bet ir itin gausiais rankraštiniais dainų variantais. Taigi abu mokslininkai naudojo kiek kitokią medžiagą, skyrėsi ir šios medžiagos aprėptis.

Istorinės dramos lėmė, kad emigravęs J. Balys negalėjo pasinaudoti tarpukariu savo paties ir didelio bendradarbių būrio taip rūpestingai pildyto Lietuvių tautosakos archyvo rankraščiais. Vis dėlto dalį medžiagos jam pavyko išsivežti², ir tai leidžia manyti, kad jis galėjo remtis ne tik publikuota, bet ir rankraštine medžiaga. Vėliau

.....
2 J. Balys liudijo: „Atėjo kritiškoji 1944 metų vasara. Vos šiaip taip pasiekiau Tauragę: bėgome visi, kaip kas išmanėme. Atsitempiau ir visą lagaminą lietuviškos tautosakos rankraščių. Nebūdamas tikras, ar pavyks toliau ištrūkti, ir radęs ten dar veikiančią paštą, pasiunčiau iš Tauragės visus rankraščius į Freiburgą. Ir gerai padariau, vėliau aš ten juos radau gražiai saugojamus“ (Balys 1951: 3).

stojusieji dirbti jau turėjo pamatus: apie sovietmečiu vykusį dainų sisteminimą nebūtų buvę galima nė pagalvoti, jei prieš tai nebūtų buvęs sukauptas tautosakos archyvas (kaip žinome, šiam darbui 1935–1944 m. ir vadovavo J. Balys).

Folkloristikos idėjas subrandinti padeda diskusijų terpė, mokslininkų bendravimas ir vieno įsiklausymas į kitą, ankstesnių tyrėjų darbo plėtojimas. Kitaip tariant, tautosakos mokslo baruose dažniau darbuojasi būrys, tik rečiau – „vienišas herojus“. Pirmuoju atveju kalbėtume apie P. Jokimaitienę, Institute supamą dainas sisteminančių Tautosakos skyriaus bendradarbių. Antruoju – apie J. Balį, per karą likimo nublokštą toli nuo tėvynės, vedamą savo *idée fixe* – *Lithuanian Narrative Folksongs* sudarymo.

J. BALIO KATALOGAS IR JO IŠSKIRTINUMAS

J. Balio tautosakinėje veikloje baladžių tyrimai užima išskirtinę vietą: juos, pradėtus tarpukario Lietuvoje³, vainikuoja lietuvių baladžių – pasakojamųjų dainų – katalogas anglų kalba *Lithuanian Narrative Folksongs: A Description of Types and Bibliography*, išleistas 1954 m. Vašingtone kaip *A Treasury of Lithuanian Folklore* (liet. *Lietuvių tautosakos lobynas*) 4-as tomas. Jį rengdamas, J. Balys nusprendė įvairius epinių užuomazgų turinčius liaudies kūrinčius pavadinti ne baladėmis, bet *pasakojamosiomis dainomis*. Kaip minėta, peržiūrėjęs apie 12 000 spausdintų bei rankraštinį variantų, mokslininkas išskyrė 340 Lietuvoje žinomų pasakojamųjų dainų tipų ir potipių⁴. „Tai pirmas toks platus darbas apie baltų kraštų balades“ (Mažiulis 1957: 135), ir jame J. Balys ne tik paskelbia pagrindinius tipus, bet ir aptaria dainų ir baladžių santykius, baladžių kūrėjus, varijavimo dėsningumus ir baladžių nacionalinius bruožus, pateikia išsamią spausdintą baladžių bibliografiją.

J. Balio tikslas buvo išsiaiškinti, kokie pasakojamųjų dainų tipai žinomi lietuvių, kiek jų variantų užfiksuota, ar jie buvo paskelbti, ar išsaugoti archyvuose. Be to, mokslininkas siekė kaip įmanoma glaudžiau suartinti tipus, susijusius su ta pačia žmonių gyvenimo sritimi ar aspektu. Todėl šias dainas jis suskirstė į keletą skyrių:

-
- 3 1938 m. *Židinyje* pasirodė dviejų dalių straipsnis, pavadintas „Lietuvių liaudies baladės: Motyvų apžvalga ir palyginimai“ (tais pat metais Kaune buvo išleistas atskira knyga; Balys 1938); *Acta Ethnologica* paskelbiamas straipsnis vokiečių kalba „Über die Litauischen Volksballaden“ (Balys 1939). 1941 m. J. Balys parengė rinkinį *Šimtas liaudies baladžių* – tai iki šiol vienintelė Lietuvoje publikacija, kurią autorius siekė sudaryti vien tik iš baladžių.
 - 4 Kaip nurodo J. Balys, savo laiku amerikietis folkloristas ir filologas Gordonas Hallas Gerouldas rašė: „Riba, skirianti pasakojamuosius ir grynai lyrinius tautosakos kūrinius [...], yra labai nežymi“ (Gerould 1932: 30). Į tokią „tarpinę zoną“ pakliūvančių lietuviškų atvejų skaičius atrodo dar didesnis nei kitų tautų dainuojamojoje poezijoje. J. Balys baigė kurti savo klasifikaciją po daugybės metų tyrinėjimų ir jos laikėsi iki galo vildamasis, kad ji sulauks pritarimo. Vis dėlto jis ir pats įžvelgė, kad jo sprendimas, jog šiuo būdu iš lietuvių liaudies dainų lobyno išskiriama 340 pasakojamųjų dainų tipų ir potipių, „yra veikiau arbitralus nei logiškas“ (Balys 1954: 6).

a) bernelis ir mergelė (meilės ryšys) – 121 tipas (ir potipiai), arba 35,5 proc.; dažniausiai pasitaikanti tema; b) šeima – 35 tipai, arba 10 proc.; c) žiaurumas – 22 tipai, arba 6 proc. (siužetų, pasakojančių apie žiaurumą, negausu, beveik visi pasiskolinti iš svetur); d) karas – 42 tipai, arba 15 proc.; h) istorinės – 13 tipų, arba 3,5 proc. (istorinės dainos neišplėtotos ir daugiausia susijusios su karais); f) maginės – 17 tipų, arba 5 proc. pasakojamųjų dainų, daugiausia apie pasivertimus; g) mirusieji – 17 tipų, arba 5 proc., daugiausia apie pokalbius su mirusiu mylimu žmogumi, iš dalies maginio pobūdžio; h) mitologinės – 7 tipai, arba 2 proc.; i) likimas – 15 tipų, arba 4 proc.; j) skendimas – 23 tipai, arba 6 proc.; k) medžioklė – 7 tipai, arba 2 proc.; l) gyvūnai, paukščiai ir augalai – 21 tipas, arba 6 proc. (Balys 1954: 16).

Skirstant baladžių medžiagą į temines grupes, J. Baliui iškilo nemaža keblumų. Kaip elgtis su daina, kur apdainuojama pramaišiu karas, meilė ir šeimos ryšiai, aprėpiama daug motyvų, kuriuos įprasta matyti skirtingų žanrų dainose? *Kataloge* daugybė tokių dainų paženklintos nuorodomis į kitus tipus („Cf.“). „Įžangoje“ sudarytojas rašė: „Daina, atspindinti daugiabriaunį gyvenimą, pati yra daugiabriaunė. [...] Nėra patikimų taisyklių, galinčių tvarkingai surikiuoti žmogišką fantaziją ir troškimus. Dirbtinai susikurti ‘epikos dėsningumai’ čia ne ką tegelbsti“ (ten pat: 22)⁵. Anot J. Balio, baladžių klasifikavimas turi prasmę tik tuo atveju, jei jos klasifikuojamos kaip ištiesi tipai, o ne „išardytos į bekraujus motyvus“. Baladė turi būti imama kaip visuma, kaip tipas, tokia, kokia ji yra užrašyta iš dainininkų (ten pat).

Aptardamas baladžių atlikimo tradicijas, J. Balys rašė:

Būdinga, kad geriausias pasakojamąsias dainas, turinčias visus „baladei“ priskirtinus bruožus, Pietų Lietuvoje gyvenantys dzūkai vadina „gavėnios giesmėmis“. Tokių „gavėnios giesmių“ melodijos yra rimtos, gedulingos ir monotoniškos, dažnai skambančios labai primityviai (kartais kaip rečitatyvas), tačiau jos neturi nieko bendra su religinėmis giesmėmis. „Gavėnios giesmėmis“ veikiausiai jos buvo pavadintos dėl jose apdainuojamų rimtų ir liūdnu įvykių: karo, netikėtų nelaimių ir tragiškų mirčių (ten pat).

Pasak J. Balio, dainingumu garsėjantys dzūkai, vadindami balades „gavėnios giesmėmis“, norėjo jas aiškiai atskirti nuo džiugesnių ar grynai lyrinių dainų. „Prąėjusi karta dar mena, kad per gavėnią Bažnyčia ir tradicija draudė bet kokias linksmas dainas, šokius ir žaidimus. Tačiau žmonės negalėdavo išverti nedainavę ir ‘linksmindavosi’ tokiomis gūdžiomis ir gedulingomis dainomis“ (ten pat: 9–10).

Nuo *Katalogo* neatsiejamas netrukus, 1958 m., Bostone išleistas J. Balio surinktų ir suredaguotų dainų rinkinys *Lietuvių dainos Amerikoje = Lithuanian Folk-*

5 Sekdama savo pirtaku, 1968 m. P. Jokimaitienė rašys: „Baladės gyvavo kartu su lyrinėmis dainomis, atskleisdamos tą patį *daugiapusį* liaudies gyvenimą“ (Jokimaitienė 1968: 340; išskirta mano – M. L.-Č.).

songs in America. Pasakojamosios dainos ir baladės = *Narrative Folksongs and Ballads* (*A Treasury of Lithuanian Folklore* 5; Balys 1958). Jį sudarė dainos, padainuotos JAV gyvenančių lietuvių. Leidinyje paskelbta medžiaga iš J. Balio tautosakinio archyvo – 472 dainos, užrašytos 1949 ir 1950 m. ekspedicijose, 250 skelbiamų melodijų iš juostinio magnetofono iššifravo kompozitorius Vladas Jakubėnas (Repšienė 1993: 15).

Taigi šį rinkinį sudaro J. Balio atrinktos pasakojamosios dainos ir baladės. Antanas Mažiulis knygos recenzijoje rašė:

Tai labai įdomios [dainos] tautosakinėms studijoms, dainų keliavimui ir jų kitimui su-sekti, taip pat ir kitiems tautosakos klausimams spręsti, tai jo ankstyvesnio darbo „Lithuanian Narrative Folksongs“ (1954) tęsinys: pirmajame jis pateikė sutvarkytą pasakojamojo dainyno sisteminį katalogą, nurodydamas kiekvienos dainos kitų tautų atitikmenis ir variantus, o antrajame – pačias dainas, sutvarkytas tais pat pagrindiniais skyriais, prie skyrelių pateikdamas ir Katalogo žymenis (laužtiniuose skliausteliuose), tuo tautosakininką įvesdamas į atliktą darbą (Mažiulis 1960: 349).

Iš pradžių J. Balys trumpai aptaria lietuvių dainas: jų pobūdį, metriką, poetines priemones, dainų ir giesmių skirtumus, dainų kilmę, savus ir svetimus pradus. „Nors įvadas ir trumpas, bet sodrus, ir į mūsų dainas pažvelgta su giliu tautosakininko įžvalgumu [...]. Šis [...] įvadas nevienam jų [t. y. dainų – M. L.-Č.] skaitytojui patar-naus ir daug ką praskleis, kartu gal iškeldamas ir naujų žvilgių į dainas, jų sąrangą ir dainos visumą“ (ten pat). Daugelį metų baladės buvo tarytum priklausiusios mokslininko dėmesį: 1978 m., klausiamas apie pagrindinius savo mokslinius darbus, jis teigė, kad svarbiausi jam buvę baladžių ir mitologiniai tyrinėjimai (A. V. 1978: 7).

J. Balio indėlis į lietuvių baladžių tyrimus turėjo lemiamos reikšmės tam, kad lietuvių medžiaga taptų matoma ir prieinama plačiajame pasaulyje. Antai minėtina, kad vokiečių folkloristas Rolfas Wilhelmas Brednichas šį lietuvių tautosakininką laikė pirmeiviu: 1977 m. tarptautiniame moksliniame folkloristikos žinyne *Enzyklopädie des Märchens* rašydamas straipsnį „Ballade“, jis teigė, jog J. Balio *Katalogas* buvęs pirmasis nacionalinis – visą vienos šalies baladžių lobį susisteminęs – folklorinių baladžių katalogas pasaulyje; tik paskui pasirodė kitų šalių baladžių tipų katalogai (žr. Brednich 1977: 1151). J. Balys buvo gerai žinomas pasaulio baladžių tyrinėtojams: jo darbas buvo ypač įvertintas 1969 m. Brno mieste vykusioje neseniai įsteigtos „SIEF Kommission für Volksdichtung“ organizuotoje konferencijoje „Europos folklorinių baladžių tipų indekso klausimu“ (žr. Brednich 1969: 5).

Minėtina, kad lietuvių baladėmis yra domėjęsi ne tik lietuviai. Antai 1951 m. (vos treji metai iki pasirodant J. Balio *Katalogui*) Vokietijoje E. Seemannas paskelbė solidžios apimties studiją apie vokiečių ir lietuvių dainų ryšius (Seemann 1951).

Autorius rėmėsi gausia medžiaga: Liudviko Rėzos, Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno, Antano Juškos, Augusto Leskieno, Christiano Bartscho, Viliaus Kalvaičio, Jurgio Dovydaičio, Teodoro Brazio, Prano Bieliausko, Aukusti Roberto Niemio, Adolfo Sabaliausko ir kt. lietuvių dainų rinkiniais. E. Seemannas atkreipia dėmesį, kad lietuvių dainos giminiškesnės slaviškoms nei vokiškoms. Studijoje aptariama ir baladžių, vieno iš straipsnio aptariamų objektų, migravimo tema. Laikydamasis Ludwigo Erko ir Franzo Magnuso Böhms vokiečių dainų grupavimo principo, spausdintuose lietuvių dainų šaltiniuose autorius atranda 31 baladę, fiksuotą ir vokiškoje medžiagoje. Visgi, pasak E. Seemanno, kur kas reikšmingiau nei nustatyti išplitimo kelius yra pažinti, kaip pasikeičia daina, kai ją perima kita tauta (žr. Seemann 1951: 209). Autorius ne kartą pabrėžia, kad lietuviai pasiskolintą temą dažnai perdirba visiškai savarankiškai ir formos, ir turinio atžvilgiu.

Kaip paaiškėja iš J. Balio rašytos E. Seemanno studijos recenzijos (Balys 1951), rengdamas šį darbą vokiečių folkloristas konsultavosi su J. Baliu. Kita vertus, jo studija galėjo J. Balį inspiruoti. Recenzijoje šis rašė:

Beveik kiekvienai dainai jis nurodo daugybę atitikmenų kitose tautose, keliauja po visą Europą nuo Skandinavijos iki Graikijos, panaudoja visokiomis kalbomis rašytus veikalus. Šitie literatūriniai nurodymai ir yra vertingiausia darbo dalis, tai kelio pratiesimas tolimesniems tyrinėjimams (ten pat: 3).

TARP J. BALIO KATALOGO IR P. JOKIMAITIENĖS STUDIJOS. DĖMESYS LIETUVIŲ BALADĖMS SOVIETMEČIU

Šiame skyriuje apžvelgsime, kas apie lietuvių balades buvo rašoma sovietmečiu. Įdomu, kad beveik visi darbai, kuriuose tyrėjams į akiratį pateko lietuvių baladės, tilptų į penkerių metų tarpsnį: nuo 1965–ųjų iki 1970–ųjų, jeigu pradžia laikytume D. Krištopaitės monografiją *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos* (Krištopaitė 1965), o pabaiga – D. Saukos veikalą *Tautosakos savitumas ir vertė* su autoriaus įrėžta ištarne (Sauka D. 1970). Laikas suvis neilgas, tačiau į jį telpa net ir J. Balio atsiliepimai užsienio lietuvių spaudoje tiek apie D. Krištopaitės (Balys 1966, 1967), tiek apie P. Jokimaitienės darbą (Balys 1969, 1970).

Minėtina, kad formalioje tuometinėje dainuojamosios tautosakos skyrių „hierarchijoje“ – sisteminiam Lietuvių liaudies dainų tekstų kataloge – baladės užima 22-ą vietą iš 23, lenkia tik „religines dainas“ (Barauskienė 1968: 399). Kaip tik tokio anaiptol ne pirmos svarbos žanro 1968 m. ir imsis P. Jokimaitienė. Vis dėlto reikia pasakyti, kad sovietinėje folkloristikoje tuo metu buvo kilęs susidomėjimas baladėmis – minėtini Petrò Linturo (Линтур 1958, 1963, 1966, 1968), Boriso Pu-tilovo (Путилов 1963, 1965), Dmitrijaus Balašovo (Балашов 1962, 1963a, 1963b,

1966) ir kitų darbai. Turint omenyje sovietizaciją lydėjusį „rusų kalbos, literatūros, mokslo ir kritikos diktatą“, kurį buvo priversti pripažinti visų sąjunginių respublikų mokslininkai (žr. Jurgutienė 2019: 401), yra pagrindo manyti, kad dėl šios rusų folkloristikos tendencijos P. Jokimaitienės idėja pristatyti lietuvių balades galėjo būti palankiai sutikta⁶.

Toliau aptarsime sovietmečio Lietuvos folkloristų darbus, kuriuose minimos lietuvių baladės. 1965 m. D. Krištopaitė knygoje⁷ aptaria kelias ryškesnes – karo – balades „Jau ir atlėkė gulbių pulkelis“, „Atlėkė juodas varnas“, „Nuo žirgo kritęs bernelis“, lygina jas su giminiškais kitų tautų kūriniais. Šias balades ji laiko atskira žanrine karinių-istorinių dainų grupe. Gana daug karinių-istorinių dainų D. Krištopaitė gretina su kitų kraštų folklorinėmis baladėmis, tiesiogiai nevadindama baladėmis. Ji vadovaujasi tautosakos komparatyvistikoje žinoma tiesa, kad skirtingų tautų dainiškosios paralelės gali būti išsklidusios po įvairius žanrus.

Autorė ne tik aptinka analogų, bet ir svarsto apie tokių analogijų priežastis:

[K]arinės-istorinės dainos atskirais savo motyvais ir vaizdais turi nemaža bendrumų su giminingais kaimyninių tautų žanrais. Didelė šių bendrumų dalis [...] laikytini tipologiniais, t. y. atsiradusiais dėl panašių visuomeninio vystymosi sąlygų. Atskiri siužetai [...] yra tarptautiniai, būdingi įvairių tautų dainoms. Pagaliau vienas kitas bendrumas yra genetinio pobūdžio [...] (Krištopaitė 1965: 182).

Turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad D. Krištopaitei rengiant monografiją komparatyvistiniai tyrimai, kaip rašys L. Sauka, buvo „beveik nepradėti“ (Sauka L. 2016: 479).

Po metų, 1966 m., spaudoje pasirodė stambus Vladimiro Toporovo straipsnis „К анализу нескольких поэтических текстов“ (liet. „Dėl kelių poetinių tekstų analizės“; Топоров 1966). Didžiausias jo skyrius, apimantis net 44 puslapius, skirtas lietuvių liaudies baladžių struktūrai – autoriaus žodžiais tariant, jų „ikisiužetiniams lygmenims“ – nagrinėti (ten pat: 120). Skyriaus pradžioje V. Toporovas aiškina, kokios aplinkybės paskatino domėtis lietuvių baladėmis. Viena – tai noras baltų folkloriniuose tekstuose rasti senosios indoeuropietiškos epinės tradicijos pėdsakų. Antra – struktūrinio aprašymo uždaviniai: baladės kaip palyginti paprastos struktūros tekstai gali būti žymiai sudėtingesnių tekstų elementariu modeliu (ten pat: 77). Autoriaus manymu, lietuvių baladės yra dviejų gerai organizuotų sistemų

6 Plačiau žr. šiame žurnalo tome publikuojamą Bronės Stundžienės straipsnį „Iš sovietinės dainotyros: tarp pasirinkimo ir prievolės“, p. 33–51).

7 Ši monografija buvo parengta Vilniaus universitete 1959 m. apgintos disertacijos pagrindu. Vėliau D. Krištopaitė darbuosis įvairiose tautosakos srityse, tačiau „[p]ati pradžia – gilūs lietuvių liaudies karinių-istorinių dainų tyrimai“ (Sauka L. 2016: 478). Sąlygos šiam darbui tuo metu buvo nepalankios: „Universiteto Lietuvių literatūros katedroje, tada pelnusiuoje ypatingą valdžios nemalonę ir vėliau tiesiog nusiaubtoje, tai nebuvo lengva nei paprasta“ (Kudirkienė 2014: 285).

padarinys. Todėl, aprašant jų struktūrą, atsižvelgiama į du šiai tekstų klasei būdingus modelius – epinį modelį M^e ir dainos modelį M^d (ten pat: 78). Recenzuodamas šį V. Toporovo darbą, L. Sauka rašys:

Straipsnyje [...] pateikiami pastebėjimai apie šio žanro tekstų struktūrą įvairiose plotmėse, k. a. garsinė, metrinė ir morfologinė organizacija, sintaksė, leksika, elementarūs „vaizdai“. Visose plotmėse kruopščiai atlikta analizė įgalino autorių užčiuopti daug iki šiol nepastebėtų dėsnų, akivaizdžiai atskleisti didelę estetinę tekstų vertę. Antai V. Toporovas, apžvelgdamas baladžių garsinę organizaciją, parodydamas, kiek ji didesnė, negu neutraliame prozos tekste, [...] konstatuoja, kad didelis lietuvių liaudies baladžių garsinis organizuotumas yra modelio M^d padarinys. Dideli modelio M^d reikalavimai garsinei organizacijai nulemia atitinkamų žodžių parinkimą. Autorius taikliai pastebi, kad ši tendencija paplauna išraiškos plano ir turinio plano ribas. [...] Toji tendencija ryški iš pastovių epitetų, mažybinių priesagų, kitų žodžių derinių naudojimo. [...] Griežto mokslinio metodo apspręsta nuosekli analizė atskleidžia tokius struktūrinius reiškinius, kurie paaiškinami nevienoda minėtų modelių sąveika (Sauka L. 1967: 246–247).

V. Toporovo darbas esąs reikšmingas savo išvadomis, kartu tai puikus pavyzdys, kaip taikyti struktūrinės analizės metodą lietuvių folkloristikoje. Tik kažin, klausia recenzentas, ar, siekiant atskleisti senosios epinės tradicijos pėdsakus, modelio M^e ieškotina baladėse – gana vėlyvame žanre, o ne kitų žanrų siužetinėse dainose (ten pat: 247)? Ne mažiau keblumų kyla iš to, kad struktūrinės analizės medžiaga imama iš J. Balio rinkinio *Šimtas liaudies baladžių*, nors jame, kaip mini pats V. Toporovas, yra kūrinių, kuriuos vargu ar galėtume pavadinti baladėmis. (Beje, tai pasakytina ir apie pagrindinį analizuojamą tekstą „Per lygius laukus“, ir tema, ir kompozicija artimą lyrinėms dainoms.) Minėtą rinkinį pats sudarytojas J. Balys 1941 m. skyrė plačiai visuomenei ir mokyklinei jaunuomenei, todėl šiek tiek adaptavo leksiką, keitė tarmybes. Apie tai jis aiškiai rašo rinkinio pratarmėje (Balys 1941: 9–10). Todėl 1969 m., rašydamas *Literatūros ir kalbos* 9-o tomo recenziją⁸, J. Balys apgailestauja, kad V. Toporovas neįsiskaitė į rinkinio pratarmę ir tas baladžių tekstų adaptavimas turėjo įtakos jo darbo išvadoms, ypač statistinėms (Balys 1969: 2). O P. Jokimaitienė 1968 m. baladžių studijoje – veikiausiai turėdama omenyje, jog J. Balio rinkinyje esama ir „neryškių“ baladinių pavyzdžių, – pabrėžia, kad V. To-

8 Visą Lietuvos TSR mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto leistos serijos *Literatūra ir kalba* 9-ą tomą, turėjusį paantraštę *Dainuojamosios tautosakos klausimai*, sudarė aktualūs lietuvių folkloristų straipsniai. Jis išleistas 1968 m. Vilniuje, o 1969 m. ir 1970 m. sulaukė J. Balio rašytų recenzijų užsienio lietuvių spaudoje ir tarptautiniame mokslo žurnale *Jahrbuch für Volksliedforschung* (Balys 1969, 1970).

porovo straipsnio išvados daugeliu atvejų galioja ne vien lietuvių liaudies baladėms, bet apskritai lietuvių dainoms (Jokimaitienė 1968: 300).

Tais pačiais metais (1966) etnomuzikologė J. Čiurlionytė knygoje *Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai* aptarė lietuvių baladžių melodijas ir jų tekstus (beje, ši knyga pirmiau privalėjo pasirodyti rusų ir tik po trejų metų buvo išspausdinti lietuvių kalba: Чюрлионите 1966: 158–165, taip pat žr. Čiurlionytė 1969: 157–164). Nedidelės apimties (7 puslapių) skyrelyje apie balades autorė išsamiau nenupasakojo lietuvių baladžių žanro, vis dėlto išskėlė kai kuriuos būdingesnius bruožus, pateikė įžvalgų apie nacionalinę jų specifiką.

J. Čiurlionytė teigia, kad svarbiausias lietuvių pasakojamųjų dainų bruožas esąs jų lyriškumas: esminius įvykių ar konfliktų momentus dažniausiai išryškina lyrinių atspalvių fonas. Kitas būdingas bruožas – siužeto fragmentiškumas, nelaukti perėjimai nuo pasakojimo prie dialogo arba nuo dialogo prie lyrinio apibendrinimo. Baladėse neretai pasigendame veiksma jungiančių ir paruošiančių momentų (Čiurlionytė 1969: 158). Autorė detaliau aptaria karo ir šeimos balades, apibūdina jų melodiką, pateikia atskirų kūrinių melodijų pavyzdžių, brėžia skirtį tarp karo dainų ir karo baladžių (šitai tarsi reflektuoja, patikslina D. Krištopaitės prieigą). Pasak jos, dainos pagrindą sudaro konkretus ir palyginti trumpas įvykių atpasakojimas: vaizduojami karo veiksmai, pergalė ar pralaimėjimas, o štai baladėje didžiausias dėmesys kreipiamas į kareivio gyvenimą ir mirtį. Autorė teigia, kad karo baladės esančios „reto grožio liaudies kūriniai“, jos yra „tarsi poetiški karinių-istorinių dainų perdirbimai“ (ten pat: 159). Šeimos baladės aprėpia daug skirtingų siužetų, kuriems būdingi aštrūs dramatiniai konfliktai ir tragiška atomazga. Didesniu nacionaliniu savitumu pasižymi šeimos baladės, kuriose vyrauja lyriniai momentai.

Tyrinėdama baladžių melodijas, J. Čiurlionytė atkreipia dėmesį, kad daugelis jų artimai susijusios su tam tikrais darbais (šienapjūtės, rugiapjūtės, linarūčio) arba apeiginiais ciklais (Kalėdų-advento, gavėnios, Užgavėnių ir Velykų). Beje, kitame skyriuje etnomuzikologė rašo:

Lygindami baltarusių ir lietuvių muzikinį folklorą, pastebime didelį pačių seniausių melodikos klodų panašumą. Visų pirma tai rodo rugiapjūtės melodijos, kurios sudaro pietrytinių Lietuvos rajonų specifiką ir yra gausiai paplitusios Baltarusijoje. Giminiškos ar net visiškai panašios kalendorinių apeigų ir kai kurių darbo dainų melodijos, žinomos ne tik Baltarusijoje ir Dzūkų krašte, bet ir Ukrainoje (Čiurlionytė 1969: 294).

Pratęsdama jos mintį, Rūta Aleksandravičiūtė atskirai nepublikuotame diplominiame darbe 1984 m. pridurs, jog panašių muzikinių analogijų itin gausu ir baladžių sferoje (Aleksandravičiūtė 1984: 82)⁹.

9 Etnomuzikologijos studentė Rūta Aleksandravičiūtė diplominiame darbe *Lietuvių liaudies šeimos baladžių amžius, funkcionalumo ir nacionalumo klausimais* patvirtins J. Čiurlionytės ir P. Jokimaitienės

Baigdamą skyrių apie lietuvių „pasakojamąsias dainas-balades“, J. Čiurlionytė apibendrina:

Pasirinkti siužetai, įvykių traktavimas, iškeltos neigiamos gyvenimo pusės, meninė forma atskleidžia liaudies pasaulėžiūrą, jos etiką, estetines tradicijas. [...] Nors daugelį tautų vienija tie patys jausmai, mintys, pažiūros, tačiau kiekviena tauta priklausomai nuo tam tikrų specifinių istorinių, ekonominių ir socialinių sąlygų savaip pasirenka, perdirba ir komentuoja gyvenimo reiškinius, suteikdama jiems savitą poetinę ir muzikinę formą (Čiurlionytė 1969: 164).

Iš tiesų giminiškų įžvalgų ir apibendrinimų rasime ir 1968 m. paskelbtoje P. Jokimaitienės studijoje. Tačiau kol kas, ją peršokdami, pažvelkime į D. Saukos monografiją *Tautosakos savitumas ir vertė* (Sauka D. 1970). Joje apie lietuvių tautosaką autorius svarsto pirmiausia kaip apie žodžio meną, žodinę kūrybą, kreipia dėmesį į poetiką ir estetinę savimonę formas. Apie balades užsimena probėgšmais, dalydamasis abejojimu, ar apskritai egzistuoja toks apibrėžtas žanras kaip lietuvių baladė:

Iš tikrųjų – lietuvių baladė... Ar iš viso tokia yra? Jos priminimas pastato mus beveik į tokią pat keblią padėtį, kaip ir lietuvių epo klausimas. Bet literatūrinis žanras, kuriame lygiai sveria tiek lyrinis, tiek ir dramatinis bei epinis pradai, argi galėtų tarpti dirvoje, kur nėra epinių tradicijų pagrindo nei dramatinės poezijos užuomazgų? (ten pat: 254–255)

Tad D. Saukos prieiga čia yra savita – klausianti. Tačiau kartu nėra nubrėžiamą ribą. Netiesioginių užuominų, pamąstymų apie baladžių vietą tarp poetinių žanrų šio autoriaus tautosakos tyrinėjimuose rastume nemažai. Antai vėlesnėje knygoje *Lietuvių tautosaka* D. Sauka atkreips dėmesį: „Kuo labiau kliba apeigų, papročių, o kartu atitinkamų poetinių žanrų tradicijos, tuo daugiau teisių įgauna paprasto gyvenimo kasdienybė“ (Sauka D. 1982: 126). Lyrikos buitiškėjimas, pasak D. Saukos, lemia laisvesnę stilistiką, niveliuoja žanrus, bet kartu atveria erdvę mažiesiems, šeimos, naratyvams. Vaizduoti nebe ritualinę visumą, o atskiras patirtis ir situacijas iš tiesų pirmiausia būdinga baladėms, bet ir kitoms dainoms,

.....
 įžvalgas. Kaip pati nurodo, pradėtus filologinius tyrinėjimus ji norėjusi pratęsti šio žanro melodijų analize. Tokios analizės reikmė esanti akivaizdi, nes tik melodija geriausiai atspindi dainos paskirtį (žr. Земцовский 1963: 148; cit. iš: Aleksandravičiūtė 1984: 2) ir yra patikimas dainos amžiaus kriterijus. Muzikinės intonacijos, vienos iš stabiliausių elementų (žr. Грица 1983: 22, cit. iš: ten pat), būna sukaupusios svarbios informacijos, ją išsifravus gerokai išsiplečia dainos semantinis laukas. Pasitelkusi melodinių intonacijų, ritminių struktūrų analizę, autorė paantrina savo pirmtakų išvadoms.

pakeičiančioms senąsias klasikinės dainas, – būtent vėlyvesnėms jaunimo, meilės, karinėms-istorinėms, literatūrinės kilmės dainoms, romansams. Savo ruožtu pridurtume, kad visoje lietuvių dainuojamojoje tautosakoje baladiškieji siužetai tarsi labiausiai atitinka tą privataus, nuo didžiojo šeimos naratyvo atsiskiriančio mažojo pasakojimo formą. Juk ir baladės veiksmas dažnai modeliuoja iškritimą (momentinį ar permanentinį) iš bendruomenės, šeimos, giminės. Kartu jos atlikimas iš principo gali koreliuoti su atitinkama asmenine dainuotojos (rečiau dainuotojo) patirtimi. Tad baladinis pasakojimas ritualinės kalbėsenos persmelktoje lyrinėje dainų stichijoje išskyla kaip autonomiškas. Vis dėlto, pasak D. Saukos, „lietuviškoje dirvoje baladei tenka susidurti su ta dar neišsiekvojusia dainos tradicija, kuri kiekvienąkart valdingai keičia baladės prasmę ir formą“ (Sauka D. 1970: 257). Taip nurodoma, kad lyriškieji lietuvių dainų pradai turi esminės įtakos semantiniam baladės lygmeniui: baladė nejučia atsisieja nuo to, ką ji tiesiogiai reiškia. Kaip jau esame rašę, D. Saukos tezė skatina teigti, kad, tirdami dainiškąją baladės simbolišką, įsižiūrėdami į poetinės kalbos, paralelizmų, deminutyvų, ritminių intonacijų ir dainų „bendrųjų vietų“ audinį, tiriamo tai, kas joje nebaladiška (žr. Liugaitė-Černiauskienė 2014: 13).

Iš tiesų po P. Jokimaitienės studijos lietuvių baladžių dar ilgai niekas nuodugnai netyrinėjo. Viena iš priežasčių galėtų būti ta, kad lietuvių baladės – skirtingai nuo dainų – atrodo sumišusios, mišrišios formos. Neretai jos liudija tiesioginę slavų (lenkų, baltarusių ir ukrainiečių) įtaką – net veikėjų vardai čia gyvuoja slaviška forma. Jau esame atkreipę dėmesį į tai, kad folklorinės baladės atsidurdavo ties idealizuojančiojo lietuvių dainotyros modelio paraštėmis. Nors ir buvo įsisąmoninta dainuojamosios tradicijos įvairovė, polinkis laviruoti tarp „lietuviškumo“ ir „nelietuviškumo“ vis tiek liko gajus bemaž per visą XX amžių. Čia minėtume tiek kritinius straipsnius apie tautosaką rašiusius literatūros lauko atstovus, kaip antai Vincas Mykolaitis-Putinas, tiek profesionalius folkloristus, pavyzdžiui, ankstyvuosius D. Saukos tekstus (Liugaitė-Černiauskienė 2022: 126).

P. JOKIMAITIENĖS INDĖLIS

1968 m. pasirodė P. Jokimaitienės studija *Lietuvių liaudies baladės* (Jokimaitienė 1968). 56 puslapių tyrime autorė itin plačiai žvelgia į lietuvių balades: išgvildena, aptaria ar bent punktyru pamini daugelį su jomis susijusių klausimų, ir visi jie sutelkti į visumą. Iš pradžių P. Jokimaitienė aiškina žanro kilmės, raidos, funkcinės priklausomybės, nacionalumo klausimus, pateikia bendrą tyrimų apžvalgą, apsvartoto žanro ypatybes, lyrinio, epinio ir dramatinio pradų santykį. Toliau pereina prie lietuvių baladžių žanro: įjungia jį į bendrą kultūros kontekstą, apžvelgia lietuvių

baladžių tyrinėjimus¹⁰ ir aptaria pagrindinius baladžių tipus. Įvairių tautų baladės pasižymi bendrais ar labai panašiais motyvais, kartu turi ir nacionalinių savitumų. Lietuvių baladės čia nagrinėjamos, lyginamos su slavų tautų baladėmis, konkrečiais pavyzdžiais atskleidžiami jų bendrumai bei nacionalinė specifika. Autorė plačiai aptaria lietuvių baladžių siužetus, ypač daug dėmesio skirdama „Ulijonos“, „Nuo žirgo kritusio bernelio“ baladėms, baladėms apie dukterį, virtusią gegute, liepa paverstą marčią, originaliais lietuvių liaudies kūrinių laikomoms dainoms „Ant tėvelio dvaro beržai, beržai“, „Visi bajorai į Rygą jojo“ ir kitoms. P. Jokimaitienė, puikiai išmaniusi Lietuvių tautosakos rankraštyno medžiagą, galėjo nurodyti baladinių siužetų paplitimą, užrašymo laiką ar (kai kuriais atvejais) ir tolesnį gyvavimą. Tai vienintelė Lietuvoje spausdinta tokia išsami baladžių studija, vertinga ir minėtina ir dėl autorės surinktų duomenų, ir dėl įžvalgų.

Nagrinėdama balades, P. Jokimaitienė vadovaujasi poetine nuovoka, įžvelgia, kas jose yra stichiška, atsitiktina ir svetima, ardo kūrinio meninę vienovę, o kas – esminga, sava, pavyzdžiui: „[B]aladžių įžangose randame nemaža ir stichiškumo, atsitiktinės kūrybos. Kartais prie baladžių tekstų prigyja tokie svetimų dainų posmai, kurių prasmė netgi prieštarauja baladės turiniui“ (ten pat: 341). Sakytume, P. Jokimaitienė įduoda raktą, kaip gali būti nagrinėjamos baladės. Remdamasi tektais, ji kaip archeologė nustato baladžių amžių, iškelia, kurie motyvai, sluoksniai toje pačioje baladėje, jos variantuose yra ankstyvesni, o kurie – vėlyvesni. Antai apžvelgusi „dukters-gegutės“ baladės variaciją ji rašys: „Dainos pabaiga įvairi, čia randama ir vėlesnių laikų antsluoksnių. Gegutės ir dukrelės metamorfozė subuitinama, surealinama. Prijungiami nauji motyvai [...]. Šitokie kūrinio antsluoksniai rodo tipo degradaciją“ (ten pat: 320). Tad P. Jokimaitienės darbe atsispindi beįdros ano meto folkloro vertinimo strategijos (vertingas *vs.* menkavertis kūrinys) ir vyravusi dainų kaip žodžio meno interpretavimo kryptis, skirtinga nei šiandien jau pakitęs požiūris į folklorą kaip žmogaus kasdienybės reiškinį.

P. Jokimaitienė balades lygina su lyrinėmis dainomis:

Jeigu lyrinėse dainose liaudis kūrė kupinus džiaugsmo ir skausmo vaizdus, modeliuodama nuolat pasikartojančias gyvenimo situacijas, patiriamus tikrovėje pergyvenimus, tai baladėse buvo bandoma *giliau* [nei dainose – M. L.-Č.] prasiskverbti į gyvenimo reišk-

10 Apskritai studijoje P. Jokimaitienė nužymi visus pagrindinius baladžių kritikos momentus, nevengdama pasidžiaugti ir įvertinti vis dėlto atskleidžiamą ir silpnąsias lietuvių folklorinių baladžių tyrinėjimų vietas (Williamo Entwistle'o [žr. Entwistle 1939], J. Balio, D. Krištopaitės, V. Toporovo). Ji mato gana apverktiną lietuvių baladžių tyrinėjimų padėtį, tad taktiškai apibendrina, kad lietuvių baladžių tyrinėtojų, pasakiusiems apie jas nemaža vertingų ir įdomių pastabų, dar nepavyko atskleisti žanro savybių, nulemtų jo gyvavimo lietuviškoje dirvoje (Jokimaitienė 1968: 300). Taigi jos studijos tikslas ir yra nors iš dalies užpildyti spragą.

kinius ir apibendrinti juos, išryškinant jų kraštutinumus, iškeliant moralines normas¹¹ (ten pat: 340; išskirta mano – M. L.-Č.).

Studijos apie balades vertę suprastume kitaip, jei pažvelgtume į ją iš tų pozicijų, iš kurių ji atėjo į folkloristikos raštų pasaulį¹². Nuo pat jaunystės talentu apdovanojota poetė P. Aukštikalnytė (gim. 1922 m.), tarpukario Lietuvos kultūros žmogus, stojus sovietų režimui ir „vis labiau veržiantis tarybinei kilpai“ apsisprendė neberašyti poezijos. Tai buvo ne jos vienos, o visos kūrėjų kartos tragedija: „1920-ųjų karta, vadinamieji ‘pokario jaunieji’, pradėjo nuo stalinizmo mėsmaalės, ir ši patirtis paliko žymę visam jų gyvenimui“ (Baliutytė 2019: 443). Ar P. Jokimaitienė, skausmingai nutilusi kaip poetė, rado priebėgą visą likusį gyvenimą (daugiau nei trisdešimtį metų) tyrinėdama tautosaką? Kokių asmenybės bruožų ir asmeninės patirties refleksijų galima įžvelgti jos tekstuose apie balades? Tai, kad tautosakoje, dainose skausmas įveikiamas, bus pastebėjęs ne vienas lietuvių ir ne lietuvių tautosakininkas. P. Jokimaitienė, tyrinėdama lietuvių karines-istorines dainas, jose irgi matys atsiskleidžiantį „gilų filosofinį liaudies žmogaus požiūrį į gyvenimą“, „optimizmą ir meilę, taurumo ir dvasinio prado pergalę prieš kančią ir sunaikinimą“ (žr. Jokimaitienė 1985: 36). Atgimimo metais, jau po tautosakininkės mirties 1989-aisiais, nemažai svarstyta apie jos gyvenimo kelią. Antai literatūrologas Vytautas Kubilius straipsnio pradžioje jau minėta P. Jokimaitienės jubiliejaus progą¹³ yra kalbėjęs:

Pranės Jokimaitienės gyvenime ir mąstysenoj, turbūt, tas tautinis jausmas ir tautinė savimone, kurią laikas norėjo iš mūsų išdildinti, ištrinti, kad nieko neliktų, jos mąstyme tikrai nebuvo išdildinta, nes tautosaka tai ir yra tautos atmintis, tautos gyvenimas. Ir ji...

.....

- 11 Šią mintį išplėtos Marcelijus Martinaitis savo 1994–1995 m. paskelbtame trijų straipsnių cikle „Išėjimas iš rojus tautos dainose“ (žr. Martinaitis 1994, 1995, 2002). Trečiajame straipsnyje, skirtame lietuvių liaudies baladei „Ulijona“, dainas jis tam tikra prasme supriešina su baladėmis: „Skirtingai nei lyrinėse [...] dainose, kuriose tuoj pat užglaištomi atsiradę nesklaidumai ir viskas vėl grįžta į gerai pažįstamas vietas, šioje eiliuotoje tautosakoje iškyla reikalas pasakoti, nes susiduriama su išskirtine, sistemoje nenumatyta istorija. [...] Veikėjai [...] išskiriami iš subendrinto bernelių ir mergelių folklorinio ansamblio [...]“ (Martinaitis 1995: 23). Apskritai autoriaus kritinė koncepcija atspindi bendresnį kultūrologinį požiūrį: į tautosaką jis žvelgia ne vien kaip literatas ar folkloristas, bet ir kaip antropologas ar kultūrologas, užgriebdamas platesnius, įvairių disciplinų tyrinėjamus kontekstus.
- 12 Taip tvirtindami perfrazuojame vieną A. Jonyno mintį: „P. Jokimaitienės eilėraščių vertės nesuprasime, jeigu nežiūrėsime į juos iš tų pozicijų, iš kurių jie išėjo į literatūros pasaulį. [...] P. Jokimaitienės kūryba prasmę įgauna tik Žmogų ir Tautą ištikusios nelaimės fone ir išliks ilgai pastebima jame“ (Jonynas 1994b: 16).
- 13 1992-ųjų pavasarį, kai Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto folkloristai buvo susirinkę paminėti 70-ųjų P. Aukštikalnytės-Jokimaitienės gimimo metinių. Ėjo treči metai, kai Pranutės nebebuvo su jais.

ji liko ant šito pagrindo. Tas poetinis jausmas neišsakytas savo originaliais eilėraščiais... [...] Man atrodo, kad štai tas jos poetinis jausmas, poetinis jutimas išsiliejo rašymuose apie tautosaką [...] ir apie vaikų folklorą, ir apie balades... Tai parašyta tikrai su tokiu, na, su poeto jausmu, nors ten jokio gražumyno nėra ir jokios metaforikos, tik giliai pajustas poetinis tautosakos gražumas... Taigi buvo įteisintas estetinis požiūris į tautosaką. Tai jos didelis nuopelnas ([Skeivys] 1997: 360).

Su P. Jokimaitiene bičiuliauėsis poetas Eugenijus Matuzevičius, kalbėjęs apie „jos poetinį vidinį [...] tragizmą“, antrino V. Kubiliui: „Pranutei tautosaka buvo stebuklas. Gal tai kompensavo jai kažkokį savęs užgniaužimą, įkvėpimą, poetinį norą išreikšti save“ (ten pat: 353).

Baladžių studijos atveju, regis, susiduriame su reiškiniu, kai tiriamasis objektas tarsi atliepia pačios tyrėjos dvasinę būseną. Kaip ir ankstesni dainų tyrinėtojai, P. Jokimaitienė pabrėš „stiprų lietuvių liaudies kūrėjų polinkį į lyrinį tikrovės suvokimą“ (Jokimaitienė 1968: 349), tačiau kartu matys, kad baladinis pasaulis atsiskiria nuo švelnios ir intymios dainų atmosferos: „Baladės herojai veikia jiems priešiška-me arba abejingame pasaulyje“ (ten pat: 306). Ji atkreips dėmesį į baladėse ryškia tendenciją apibendrinti: „Čia įvykiai perteikti labai glaustai, tik stambiausiais kontūrais, veikėjai tipizuoti. Baladėje vaizduojama situacija tarsi susimbolinta, pakelta virš kasdienybės“ (ten pat: 347). Autorė cituos Vladimirą Proppą: „[Ch]arakteringa žanro ypatybė yra ta, kad didžiosios socialinės problemos, visuomeniniai konfliktai baladėse lūžta per atskirų asmeninių likimų prizmę“ (Пропп, Путилов 1958: 47, cit. iš: Jokimaitienė 1968: 304–305), taip pat ne kartą paminės D. Balašovą – jis, kaip žinome, esminiais „baladinės sąmonės“ ypatumais laiko simbolių mėgimą, tikėjimą ženklais ir nuojautomis (žr. Балашов 1962: 76), o pagrindiniu etiniu šio žanro laimėjimu – žūvančių jo herojų „moralinės pergalės“ principą (žr. Балашов 1963a: 18, cit. iš: Aleksandravičiūtė 1984: 3). Su herojų žūtimi sietusi klausytojų bendrai patiriamas katarsis.

Atskirų apmąstymų galėtų sulaukti P. Jokimaitienės gyvenimo *status quo* būtent rašant baladžių studiją. Kaip apibendrina A. Jonynas, „[g]yvenimas kiek sunormalėjo, pradėjus dirbti MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute [1957 m. – M. L.-Č.]. Tačiau visi jos metai paženklinoti didelės vidinės įtampos, sunkiai įveikiamų vidinių kolizijų, prieštaravimų, nes ji paskui save vilko, administratorių akimis, labai negerą praeitį“ (Jonynas 1994a: 10). Su visu tuo galynėtis reikėjo daug tvirtumo. P. Jokimaitienės laikysenai sovietmečiu apibūdinti, ko gero, geriausiai tiktų Algirdo Juliaus Greimo mintys, paskelbtos 1970 m. straipsnyje „Būti lietuviu“:

Būti mažuma, būti mažumos atstovu – tai ne tik saugoti savo tautinio išdidumo jausmą. Tai kartu ir prisitaikyti prie daugumos, įsiterpti į tą daugumą tam, kad išvystytum savo

asmenines ir tautines galimybes. Išlieka tik tie individai, kurie sugeba, savęs neparduodami, surasti sau vietą juos supančioje visuomenėje. [...]

Lietuvių tautos išmintis: mokėti laukti (Greimas 1991: 322).

Šiuos svarstymus apie tautosakininkės tyrinėjimuose retsykiais sumirguliuojančius jos asmenybės bei asmeninės patirties atspindžius iliustruotume pavyzdžiu, kaip analizuojama baladė apie tris gegutes („Per tiltą jojai“):

Baladės herojus jį palietusius įvykius pasakoja santūriai ir lakoniškai, tačiau kartu jis atskleidžia ir savo vidinius pergyvenimus, viską nušviečia savo širdies šviesa. Objektivusis ir subjektyvusis pasaulis čia susilieja. Net įvykiai, kurie vyksta, herojui mirus (trijų gegučių epizodas), atrodo, perteikiami paties herojaus lūpomis. Šis alogiškas nė kiek neardo baladės meninės vienovės, o priešingai, suteikia jai didelio emocingumo (Jokimaitienė 1968: 344).

Tai poetės, tyrinėjančios dainas, prieiga.

NEIŠSIPILDŽIUSI DISKUSIJA. APIBENDRINIMAS

Kaip jau minėta, J. Balys, prieš karą paskelbęs keletą straipsnių apie lietuvių balades ir sudaręs rinkinį *Šimtas liaudies baladžių*, vėliau atsisakė baladės įvardijimo ir įsivedė neapibrėžtą *pasakojamosios dainos* terminą, aiškindamasis tuo, kad lietuvių dainų lyrizmas užgožia jų baladinius elementus ir baladžių neįmanoma išskirti iš visos lietuvių liaudies dainų masės. Pasakojamosiomis laikydamas tas dainas, kuriose esama bent kiek siužetiškumo, mokslininkas greta baladžių pateikė ir nemaža grynai lyrinių dainų (pavyzdžiui, „Mėnuo saulužę vedė“, „Iš miežio grūdo pasidarė alų“ ir kitas). P. Jokimaitienės nuomone, šitaip jis nutolo nuo nelengvos lietuvių liaudies poezijos žanrų problemos (Jokimaitienė 1968: 299). Tad šiai tyrėjai buvo akivaizdu, kad tuo keliu, kurį rinkosi J. Balys, ji pati eiti negali. Tarpukariu kilęs švietėjiškas šio tautosakininko sumanymas, kurį jis pradėjo įgyvendinti išleisdamas rinkinį *Šimtas liaudies baladžių*, – tai ženklas, kur link manyta sukti ir kokia gana svarbi vieta čia buvo numatyta baladėms. J. Balio, vaizdžiai tariant, norėta lietuvių balades užtempti ant europietiško (gal labiausiai vokiško) kurpalio. Tas noras slėpė gilų patriotinį troškimą, kad lietuviai – šiuo „baladiniu“ aspektu – lygiomis teisėmis įsiterptų tarp Europos tautų. P. Jokimaitienė mąstė kitaip, jos pozicija buvo kitokia. Ji rėpė lietuvių dainų masyvą, nesiekė lietuvių baladžių žūtbut susaistyti su Vakarų Europos, anglosaksų, skandinavų baladėmis. Folkloristė tvirtino, kad kiekvienoje tautoje baladės žanras priklauso nuo viso tos tautos folkloro pobūdžio; beįndros nacionalinės folkloro tendencijos nulemia savitus šio žanro bruožus ir savitą

vystymosi kelią (ten pat: 298). Galima sakyti, kad ją net labiau domino „mūsų dainuojamosios tautosakos nacionalinės vertybės“ (ten pat), kaip tik ir išryškėjančios žvalgant dainų ryšius su kitų tautų folklorine kūryba. Tą nacionalinę specifiką – jos paieškas apskritai skatino būtent sovietmečio būvis – P. Jokimaitienė stengėsi atskleisti su pagava ir poetės nuojauta.

Reikia pasakyti, kad sulig studija *Lietuvių liaudies baladės* mūsų folkloristikoje nusistovėjo iki šiol nenuneigtas požiūris į balades. O juk tarpukariu, kai J. Balys rašė pirmuosius straipsnius šia tema (Balys 1935, 1938, 1939), baladės vieta lietuvių folkloro sistemoje dar buvo paslanki. Ją įtvirtino būtent P. Jokimaitienė. Apskritai čia bus prisidėjęs ano laiko folkloristų užsidegimas – ir dainų sisteminimas, ir kompleksinės ekspedicijos. Kaip minėta, 1969 m. J. Balys užsienio lietuvių laikraštyje *Draugas* ir kiek vėliau tarptautiniame žurnale vokiečių kalba paskelbė *Literatūros ir kalbos* 9-o tomo recenziją, pavadintą „Lietuvoje ‘atrado’ balades“ (Balys 1969, 1970). Iš šios recenzijos justai prieštaringi iškilau mokslininko, likimo nublokšto toli nuo tėvynės, jausmai: štai ten, Lietuvoje, vyksta kompleksinės ekspedicijos, dirbamas dainų sisteminimo darbas, laisvai naudojamosi tautosakos archyvo medžiaga, o juk tai – „kiekvieno tautosakos tyrinėtojo svajonė“ (Balys 1969: 2). Instituto moksliniai bendradarbiai iš JAV, iš toli, matomi kaip tos pelės ant pilno aruodo. P. Jokimaitienės darbas šioje recenzijoje vadinamas „studijėle“ ir sulaukia nemaža kritikos, nors iš visų kritinių pastabų pagrįsta būtų nebent ta, kad P. Jokimaitienė nesiremia E. Seemanno straipsniu apie vokiečių ir lietuvių dainų ryšius. Ši teorinė sankirta tarp P. Jokimaitienės ir J. Balio neišsprendė praktiškai, kaip išsprendė, pavyzdžiui, J. Balio ir D. Krištopaitės diskusija, virtusi šešerius metus trukusiu bičiulišku susirašinėjimu¹⁴. P. Jokimaitienė veikiausiai bus turėjusi tik labai ribotą prieigą prie J. Balio *Katalogo* bei pasakojamųjų dainų ir baladžių rinkinio, išleistų Amerikoje. Koks buvo tikrasis šios tautosakininkės požiūris į J. Balio darbus, negalime spręsti iš tų kelių eilučių apie jį baladžių studijoje. Tuo metu Lietuvoje šis mokslininkas negalėjo būti bent kiek išsamiau ir iš palankios pusės minimas. Kita vertus, iš J. Balio recenzijų matyti, kad jis galbūt ne iki galo suprato sovietmečio Lietuvoje dirbančių folkloristų padėtį priekaištaudamas P. Jokimaitienei, jog ji pernelyg remiasi sovietų autoriais, arba pabrėždamas, jog *Literatūros ir kalbos* 9-o tomo straipsniai neturi reziümė Vakarų Europos kalbomis, tik rusiškas (Balys 1969, 1970).

Ši istoriografinė apžvalga buvo skirta parodyti, kiek dėmesio XX a. antroje pusėje sulaukė lietuvių folklorinės baladės. Straipsnyje susisteminama istoriografinė pasirinktos temos medžiaga – jos apžvalga leido atskleisti, kokia baladžių paradigma įsivirtino lietuvių folkloristikoje būtent šiuo metu. Straipsnyje buvo bandyta pasekti,

.....
¹⁴ Apie tai žr. D. Krištopaitės publikaciją „Apie žmones, kuriuos pažinau iš laiškų“ (Krištopaitė 2007).

kaip koks nors savaime suprantamas dalykas tapo tuo, kuo tapo. Į lietuvių balades mestų „žvilgsnių“ mozaika minėtos paradigmos tvirtinimasi parodė kaip tapsmą, jungiantį kelių tyrinėtojų pastangas, kiekvienam savaip žvelgiant į lietuvių baladžių medžiagą ir į jos tyrinėjimus įnešant savąjį indėlį. Iš to meto mus pasiekė iššarmės, įžvalgos ar atskiri darbai, išliekantys aktualūs ir šiandienos baladžių tyrinėtojams.

LITERATŪRA

- Aleksandravičiūtė Rūta 1984. *Lietuvių liaudies šeimos baladžių amžiaus, funkcionalumo ir nacionalumo klausimais*: diplominis darbas, Lietuvos valstybinės konservatorijos Muzikos istorijos katedra (rankraščio teisėmis).
- A. V. 1978. „Lietuvių dainos Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Pasikalbėjimas su dr. Jonu Baliu, pasirodžius antram jo ‘Lietuvių dainų Amerikoje’ rinkiniui“, *Tėviškės žiburiai* 1, p. 7.
- Baliutytė Elena 2019. „1920-ųjų karta“, in: Algis Kalėda, Rimantas Kmita, Dalia Satkauskytė (sud.), *Sovietmečio lietuvių literatūra. Reiškiniai ir sąvokos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 442–452.
- Balys Jonas 1935. *Nuo žirgo kritęs bernelis: vienos liaudies dainos nagrinėjimas*, [Kaunas: Autoriaus leidinys]: atspaudas iš *Tautosakos darbų* (1, 1935, p. 142–178).
- Balys Jonas 1938. *Lietuvių liaudies baladės. Motyvų apžvalga ir palyginimai*, Kaunas: Autoriaus leidinys: atspaudas iš *Židinio* (28 (8–9), 1938, p. 213–226; 10, 1938, p. 379–398).
- Balys Jonas 1939. “Über die Litauischen Volksballaden”, Kopenhavn: Ejnar Munksgaard: atspaudas iš *Acta Ethnologica* (2–3, 1938, p. 73–99).
- Balys Jonas (par.) 1941. *Šimtas liaudies baladžių*, iliustravo D. Tarabildienė, Kaunas: LTSR valstybinė leidykla.
- Balys Jonas 1951. „Vokiškų ir lietuviškų dainų santykiai: Nauja [E. Seemanno] studija apie mūsų dainas: recenzija“, *Draugas* 270 (317), p. 3, 4 (https://www.draugas.org/archive/1951_reg/1951-11-17-PRIEDAS-DRAUGAS.pdf).
- Balys Jonas 1954. *Lithuanian Narrative Folksongs: A Description of Types and a Bibliography, (A Treasury of Lithuanian Folklore 4)*, Washington: Draugas Press.
- Balys Jonas 1958. *Lietuvių dainos Amerikoje = Lithuanian Folksongs in America. Pasakojamosios dainos ir baladės = Narrative Folksongs and Ballads, (A Treasury of Lithuanian Folklore 5)*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Balys Jonas 1966. „Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos [D. Krištopaitė, *Lietuvių liaudies karinės – istorinės dainos. Feodalizmo epocha*. Vilnius, Vaga, 1965: recenzija]“, *Draugas* 33 (195), d. 2, p. 1, 2 (https://www.draugas.org/archive/1966_reg/1966-08-20-PRIEDAS-DRAUGASm.pdf).
- Balys Jonas 1967. „Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos [Krištopaitė D. *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos* (Vilnius, 1965): recenzija]“, *Aidai* 1, p. 46–48.
- Balys Jonas 1969. „Lietuvoje ‘atrado’ baladės“, [*Dainuojamosios tautosakos klausimai*: recenzija], *Draugas* 215 (37), d. 2, p. 2, 4 (https://www.draugas.org/archive/1969_reg/1969-09-13-PRIEDAS-DRAUGASm.pdf).
- Balys Jonas 1970. „*Dainuojamosios tautosakos klausimai*. Vilnius, Lietuvos TSR Mokslų Akademi- ja. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1968.: Review“, *Jahrbuch für Volksliedforschung* 15, p. 206–208 (<https://doi.org/10.2307/846839>).
- Barauskienė Vanda 1968. „Sisteminis lietuvių liaudies dainų tekstų katalogas“, *Literatūra ir kalba* 9: *Dainuojamosios tautosakos klausimai*, p. 398–407.
- Brednich Rolf Wilhelm 1969. „1. Arbeitssitzung 10.4.1969“, in: 2. *Arbeitstagung über Fragen des Typenindex der europäischen Volksballaden vom 10. his 12. April 1969 im Universitäts- haus von*

- Cikháj bei Brno / ČSSR*, Veranstalter von der Kommission für Volksdichtung der Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore (SIEF) (https://www.abdn.ac.uk/elphinstone/documents/KfV_2-1969_Brno.pdf).
- Brednich Rolf Wilhelm 1977. „Ballade“, in: *Enzyklopädie des Märchens: Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung* 1, Kurt Ranke [Begründer], Rolf Wilhelm Brednich, u. a., Berlin: Walter de Gruyter, p. 1150–1170.
- Čiurlionytė Jadvyga 1969. *Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai*, Vilnius: Vaga.
- Entwistle William J. 1939. *European Balladry*, Oxford: Oxford University Press.
- Gerould Gordon Hall 1932. *The Ballad of Tradition*, Oxford: Clarendon Press. (Cit. iš: Balys Jonas 1954. *Lithuanian Narrative Folksongs: A Description of Types and a Bibliography, (A Treasury of Lithuanian Folklore 4)*, Washington: Draugas Press.)
- Greimas Algirdas Julius 1991. *Iš arti ir iš toli. Literatūra, kultūra, grožis*, sudarė Saulius Žukas, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė 1968. „Lietuvių liaudies baladės“, *Literatūra ir kalba 9: Dainuojamosios tautosakos klausimai*, p. 297–353.
- Jokimaitienė Pranė 1985. „Karinės-istorinės dainos“, in: *Lietuvių liaudies dainynas 3: Karinės-istorinės dainos 1*, parengė P. Jokimaitienė, melodijas parengė Z. Puteikienė, Vilnius: Vaga, p. 8–36.
- Jonynas Ambraziejus 1994a. „Sugrįžtanti iš širdies egzodo: Pranė Jokimaitienė poezijoje ir liaudies dainos tarnyboje“, *Naujasis dienovidis* 16, bal., p. 10.
- Jonynas Ambraziejus 1994b. „Nutildytos poetės posmai“, *Atgimimas* 36, rugs. 14, p. 16.
- Jurgutienė Aušra 2019. „Literatūros mokslas ir kritika“, in: Algis Kalėda, Rimantas Kmita, Dalia Satkauskytė (sud.), *Sovietmečio lietuvių literatūra. Reiškiniai ir sąvokos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 395–426.
- Krištopaitė Danutė 1965. *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos: feodalizmo epocha*, Vilnius: Vaga.
- Krištopaitė Danutė 2007. „Apie žmones, kuriuos pažinau iš laiškų“, *Krantai* 3, p. 58–65.
- Kudirkienė Lilija 2014. „Apie Danutę Krištopaitę“, *Tautosakos darbai* 47, p. 284–287.
- Liugaitė-Černiauskienė Modesta 2014. „Baladė apie baudžiamą dukterį: interpretavimo perspektyva“, *Tautosakos darbai* 48, p. 11–28.
- Liugaitė-Černiauskienė Modesta 2022. „Folklorinė baladė anapus žanrinio apibrėžtumo“, *Tautosakos darbai* 63, p. 123–137.
- Martinaitis Marcelijus 1994. „Išėjimas iš rojaus tautos dainose“ [1, 2], *Liaudies kultūra* 5, p. 3–5; *Liaudies kultūra* 6, p. 16–19.
- Martinaitis Marcelijus 1995. „Išėjimas iš rojaus tautos dainose [3]: Lietuvių liaudies baladė „Ulijona“: [teksto analizė]“, *Liaudies kultūra* 1, p. 22–26.
- Martinaitis Marcelijus 2002. *Laiškai Sabos karalienei: esė romanai*, Vilnius: Tyto alba.
- Mažiulis Antanas 1957. „Naujai praskleistas tautosakos lobynas“, *Aidai* 3, p. 135–139. (Cit. iš: Repšienė Rita 1993. „Jono Balio tautosakinė veikla nuo 1944 iki 1990 metų“, *Tautosakos darbai* 2 (9), p. 11–22.)
- Mažiulis Antanas 1960. „Naujas mūsų dainų lobynas“, *Aidai* 8, p. 349–351.
- Repšienė Rita 1993. „Jono Balio tautosakinė veikla nuo 1944 iki 1990 metų“, *Tautosakos darbai* 2 (9), p. 11–22.)
- Sauka Donatas 1970. *Tautosakos savitumas ir vertė*: monografija, Vilnius: Vaga.
- Sauka Donatas 1982. *Lietuvių tautosaka*: vadovėlis, Vilnius: Mokslas.
- Sauka Leonardas 1967. „B. Н. Топоров. К анализу нескольких поэтических текстов, – Poetics: recenzija“, *Baltistika: baltų kalbotyros žurnalas* 3 (2), p. 246–247.
- Sauka Leonardas 1968. „Lietuvių vestuvinės dainos“, *Literatūra ir kalba 9: Dainuojamosios tautosakos klausimai*, p. 7–296.
- Sauka Leonardas 2016. *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

- Seemann Erich 1951. "Deutsch-Litauische Volksliedbeziehungen", *Jahrbuch für Volksliedforschung* 8, p. 142–211.
- [Skeivys Rimantas] R. S. (par.) 1997. „75-ąsias Pranės Jokimaitienės gimimo metines minint“: [pripiminimai apie P. Jokimaitienę], *Tautosakos darbai* 6–7 (13–14), p. 347–362.
- Балашов Д. М. 1962. «Постановка вопроса о балладе в русской и западной фольклористике», in: *Труды Карельского филиала Академии наук СССР 35: Вопросы литературы и народного творчества*, Петрозаводск: Карельское книжное издательство, p. 62–79.
- Балашов Д. М. 1963а. *Народные баллады*, Вступительная статья, подготовка текста и примечания Д. М. Балашова, Общая редакция А. М. Астаховой, Москва, Ленинград: Советский писатель.
- Балашов Д. М. 1963б. «Баллада о гибели оклеветанной жены (К проблеме изучения балладного наследия русского, украинского и белорусского народов)», in: *Народная поэзия славян, Русский фольклор* 8, Москва, Ленинград: Издательство Академии наук СССР, p. 132–143.
- Балашов Д. М. 1966. *История развития жанра русской баллады*, Петрозаводск: Карельское книжное издательство.
- Грица С. И. 1983. «Парадигматическая природа фольклора и принципы идентификации вариантов», in: *Народная песня. Проблемы изучения: Сборник научных трудов*, составитель и ответственный редактор И. И. Земцовский, Ленинград: Ленинградский государственный институт театра, музыки и кинематографии, p. 22–34.
- Земцовский И. И. 1963. «Баллада о дочке-пташке (К вопросу о взаимосвязях в славянской народной песенности)», in: *Народная поэзия славян, Русский фольклор* 8, Москва, Ленинград: Издательство Академии наук СССР, p. 144–159.
- Линтур П. В. 1958. «Народные песни-баллады Закарпатья», *Вопросы литературы* 5, p. 126–151.
- Линтур Петр Васильевич 1963. «Народные баллады Закарпатья и их западнославянские связи», in: *Доклады советской делегации: V международный съезд славистов: (София, сентябрь 1963 г.)*, Киев: Академия наук Украинской ССР.
- Линтур П. В. 1966. *Народні балади Закарпаття: збірник, Запис та впорядкування текстів*, вступна стаття і примітки П. В. Лінтура, Львів: Видавництво Львівського університету.
- Линтур П. В. 1968. «Украинские балладные песни и их восточнославянские связи», in: *Исторические связи в славянском фольклоре, Русский фольклор* 11, Москва, Ленинград: Издательство «Наука», p. 67–77.
- Пропп В. Я., Путилов Б. Н. (ред.) 1958. *Былины*: В двух томах, Подгот. текста, вступ. статья и коммент. В. Я. Проппа и Б. Н. Путилова, Оформл. худ. Г. Д. Елифанова, Москва: Гослитиздат.
- Путилов Б. Н. 1963. «Русская историческая баллада в ее славянских отношениях», in: *Народная поэзия славян, Русский фольклор* 8, Москва, Ленинград: Издательство Академии наук СССР, p. 102–131.
- Путилов Б. Н. 1965. *Славянская историческая баллада*, Москва, Ленинград: Издательство «Наука».
- Топоров В. Н. 1966. «К анализу нескольких поэтических текстов», in: *Poetics. Poetyka. Poetika* 2, The Hague, Paris, Warszawa: Mouton; Państwowe Wydawnictwo Naukowe, p. 61–120.
- Чюрлионите Ядвига 1966. *Литовское народное песенное творчество*, Москва, Ленинград: Музыка.